

Otázka: Formy státu a vlády

Předmět: Společenské vědy

Přidal(a): Klára Vejražková

Formy vlády:

- **autokracie** = jedinovláda – absolutistický vladař, diktátor – politická strana s vedoucí úlohou
- **demokracie** = vláda lidu, účast všech občanů na řízení státu (demos=lid), (kratein=vládnout)
 - dělba moci, oddělena zákonodárná, výkonná a soudní, klíčové jsou volby
 - 1. pokusy už ve starověkém Řecku v polovině 4.st.př.n.l. (ale otroci a ženy právo neměli), na počátku novověku se objevuje v Anglii, v polovině 18.st.v USA, nyní je většina zemí demokratická
 - **přímá** – občané přímo rozhodují o státních záležitostech (referendum – např. Švýcarsko)
 - **nepřímá** (=zastupitelská) – poslanci —> přes zástupce, standardní mechanismus států vyspělého světa
 - **formální** – v praxi nefunguje – reálná
 - **omezená** – týká se jen části lidí (dříve Řecko, Řím – otroci)
 - **neomezená** (práva platná pro všechny obyvatele)

Politický a státní režim:

- **pluralita** – pestrost a konkurence politických stran, rozhodují volby, občanská práva a svobody, je zde konkurence, všechno co není výslovně zakázáno můžeme
- **totalita** – omezuje občanská práva a svobody, cenzura, vládnoucí moc nelze legitimně nahradit, jedna ideologie/oficiální program – propagován, může se jen to, co je výslovně

dovoleno

Státní učlenění:

- **unitární stát** – centralizovaný stát, bez větších pravomocí regionů, jednotná soustava státních orgánů
- **složený stát** – skládá se z jednotlivých útvarů (státy, země, republiky, kantony, provincie) v rámci státu mají pravomoci, důležité jestli mají zákonodárnou moc)

Podoby složeného státu:

- spolkový stát – Německo, Rakousko (mají vlatní parlament a vládu —> nad nimi je společná vláda + prezidnet
- federace – typ státního zřízení – složený stát skládající se ze států na základě společné ústavy, kde jako suverén vystupuje pouze celek (Švýcarsko, do značné míry i USA), státní moc je rozložena mezi federální orgány a orgány členských států – např. ČS se Slovenskou republikou 1969-1992, Jugoslávie, Sovětský svaz
- konfederace (spojené státy dohodou) – centrální vláda má určitou moc nad vládami členských států, společná zahraniční polirika, diplomacie, obrana, z historie Senegal a Gambie 1982-1989,
- reálná unie = spojení dvou a více států, které sdílejí některé státní instituce, ale nejsou přímo spojeny do jednoho celku či státu, vyvinule se z peronální unie
- personální unie = 2 nebo více formálně samostatné státy, spojené osobou panovníka, téměř jen u monarchií, nemá sama o sobě mezinárodněprávní subjektivitu (narozdíl od reálné)

Státní zřízení:

- **typy státu dle hlavy státu** – monarchie a republika
- **monarchie** – v čele státu je osoba dědičně, obvykle doživotně pokud se nevzdá (království, knížectví, velkovévodství , císařství)
 - **absolutistická** (neomezená moc panovníka)
 - **konstituční** – 1. kde omezili moc v Anglii (13.st.) – moc panovníka omezena

zákony

- **parlamentní** - evropská , moc panovníka zásadně nahrazena parlamentem (znaky monarchie a republiky)

Příklady států monarchie:

- království - Norsko, Švédsko, Dánsko, VB, Belgie, Nizozemsko, Španělsko
- knížectví - Lichtenštejnsko, Monako, Andorra
- císařství - Japonsko,
- sultanát - Brunej, Omán
- emirát (emír) - Spojené arabské emiráty
- velkovévodství - Lucembursko
- papežství-Vatikán
- monarchie ve světě - Kanada, Austrálie, Nový Zéland ...- formálně hlavou státu anglická královna

Republika

- v čele státu prezident —> volen zastupiteli nebo občany
- **prezidentská** - bývá omezena doba - obvykle 4-7 let, omezený počet období u nás 2x, i Amerika, prezident volen občany přímo, posílena role prezidenta, je zároveň hlavou vlády, může ovlivňovat dění v zemi - např. navrhopvat zákony, vydávat nařízení... - USA, Argentina, Jižní Korea
- **parlamentní** - rozhodující je parlament a vláda, prezident má spíše reprezentativní funkci, roli hraje zákonodárny sbor, který volí prezidenta - ČR, Německo
- **poloprezidentská republika** - prezident volen přímo občany, má více pravomocí než prezident parlamentní republiky - Francie, Rusko
- Vnější prezentace státu - zahraniční politika

Stát a dělba moci

- **Stát** =organizované společenství lidu žijících na určitém ohraničeném území, (nejvýznamnější součást politického systému), první státy vznikaly již kolem roku 3500

př.n.l.

- termín stát začal v politice používat Niccolo Machiavelli (1469-1527)
- **obecné znaky :**
 - stát je suverénní (svrchovaný)-státní moc je nezávislá, neodvozená od žádné jiné
 - území a obyvatelstvo
 - organizace státu - soustava státních orgánů spjata se státním aparátem
 - právo
- **území státu** - ohraničené území - půda, vzdušný prostor, vodstvo
 - —>teritoriální vody (několik km linie kopírující pobřeží, důležité pro právo i např. rybolov)
 - —>vzdušný prostor - kolmo nad hranicemi, jen v atmosféře
 - —>prostor pod povrchem země (od hranice do středu země, důležité pro těžbu
- **ambasády** (velvyslanectví na cizím území) pokud jsme druhý stát uznali, následně si vymění velvyslanci, stát koupí nějaký objekt v dané zemi - používá jako ambasádu
- státní moc - v každém právním státě chápána jako demokraticky zřízená instituce, v nichž rozhodují po určité období občané, zvolení ve svobodných volbách
- státní aparát - soustava orgánů vykonávající státní moc a správu
- státní mechanismus

Obyvatelstvo:

- **státní občanství** = plnoprávné členství jedince v daném státním útvaru na zemi státu, jde o právní vztah fyzické osoby a daného státu, v semokratickém státě zaručuje rovnost s ost. občany
- státní občanství ČR lze nabýt : narozením , osvojením, nalezením na území ČR, určením otcovství, sňatkem s občanem státu nebo udělením žádosti a následným splněním podmínek, např. délka pobytu, znalost jazyka...
- **cizinec** = občan jiného státu
- **osoby bez občanství** - např. někdo uprchnul, ale v nové zemi ještě nezískal občanství
- **dvojí občanství** - umožněno, ale záleží na zemích

Státní symboly ČR

- =předměty, které si stát ústavou určil jako své oficiální a nezaměnitelné označení, vycházejí z tradic vnější projev suverenity (nezávislosti) státu - stát musí být uznán

- **velký státní znak** - vyjadřuje spojení všech historických zemí státu - Čech, Moravy, Slezska
 - čtvrcený štít - 2x stříbrný dvouocasý lev ve skoku, moravská orlice, slezská orlice
- **malý státní znak** - červený štít s stříbrným dvoocasým lvem
- **státní barvy** - bílá, červená, modrá → trikolóra, slavnosti, tento znak dostal Vladislav II. - 2. český král
- **státní hymna** - Kde domov můj - (František Škroup-hudba, Josef Kajetán Tyl - text)
- **státní vlajka** - vznik 1920, autor Jaroslav Kurza, státní barvy - většinou odvozovány od státního znaku
- **vlajka prezidenta republiky** = standarta prezidenta - s nápisem pravda vítězí
- **státní pečeť** (pečetidlo uchovává prezident)
 - neoficiální symbol - korunovační klenoty - svatováclavská koruna, královské jablko, královské žezlo, korunovační roucho

Státní symboly zemí světa a Evropy

- Německo - černá orlice na žlutém štítu
- Švýcarsko - červený štít se stříbrným křížem
- Slovensko - červený štít, modré trojvrší - z prostřední hory bílý kříž

Dělbá moci ve státě

- princip oddělení moci - záruka demokracie (záruka že moc nebude zneužita proti občanům)
- **zákonodárná moc** = legislativa - schvalování zákonů, tvoří ji parlament
 - → parlament - skládá se ze dvou komor: poslanecké sněmovny a senátu - zajištění kontroly a vyšší kvality přijímaných zákonů
- **výkonná moc** = exekutiva (vláda, prezident) - běžná vládní agenda v rámci platných zákonů, řídí státní správu
- **soudní moc** - kontroluje dodržování zákonů, vykonávána soustavou nezávislých soudů

LEGISLATIVA

- zákonodárnou moc v ČR reprezentuje Parlament České republiky – dvoukomorový – Poslanecká sněmovna a Senát
- **Pravomoci:**
 - a) schvalování ústavních a jiných zákonů
 - b) rozhodování o vyhlášení válečného stavu
 - c) rozhodování o účasti ČR v obranných systémech mezinárodní organizace
 - d) vydávání souhlasu: s ratifikací mezinárodních smluv, s vysláním ozbrojených sil ČR mimo území ČR, s pobytem ozbrojených sil jiných států na území ČR

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR

- **200 poslanců volených na 4 roky** poměrným volebním systémem
- v čele stojí **předseda** (je volen sněmovnou, může být i odvolán) – svolává, zahajuje, řídí a ukončuje schůze, navrhuje pořadí a způsob projednávání jednotlivých bodů
- poslanci vytvářejí **poslanecké kluby** – podle stranické příslušnosti
- zřizuje **výbory** – předjednáávají návrhy zákonů
- hlavní pravomoc: **vyjadřuje** vládě **důvěru** nebo nedůvěru, **interpeluje** vládu (=každý poslanec má právo podat ústní nebo písemný dotaz na předsedu či člena vlády, který je povinen zodpovědět)
- **obstrukce** = úmyslné a plánované jednání, které má za úkol narušit nebo znemožnit nějaké jednání, akci, administrativní proces., obvykle provádí opozice v situaci, kdy chce znemožnit parlamentní projednání nějakého bodu, resp. zabránit schválení nějakého zákona.
- může být rozpuštěna prezidentem pokud:
 - a) nevyšlova důvěru nově jmenované vládě
 - b) se neusnesla do tří měsíců o vládním návrhu zákona, se kterým vláda spojila otázku důvěry
 - c) zasedání bylo přerušeno na delší dobu než je přípustné
 - d) není usnášeníschopná po dobu delší tří měsíců

Senát

- 81 senátor – voleni na 6 let většinovým volebním systémem – každé 2 roky se volí 1/3 – zaručena politická kontinuita
- poprvé sestaven 1996

- nerozpustitelný
- při rozpuštění PS představuje zástupný legislativní orgán – má možnost přijímat tzv. zákonná opatření
- funguje jako brzda PS – nemusí jí schválit návrhy, případně jí ho může vrátit s pozměňujícími návrhy
- senát řídí předseda, senátoři zakládají výbory a komise → sdružují se v senátorských klubech
- pravomoc (samostatně bez PS): udělování souhlasu se jmenováním ústavních soudců, udělování souhlasu s ústavní žalobu na prezidenta republiky pro velezradu

EXEKUTIVA

- tvořena prezidentem, vládou a státním zastupitelstvem
- **prezident** – hlava českého státu – od r.2013 je volen v přímých volbách na 5 let
 - ->pravomoci suverénní (nepotřebuje k nim ničí souhlas): právo jmenovat a odvolávat předsedu a další členy vlády, dovolat vládu, svolat zasedání PS, rozpustit PS, právo suspenzivního veta, právo jmenovat soudce Ústavního soudu, jmenovat prezidenta a viceprezidenta NKÚ, jmenovat členy bankovní rady ČNB
 - ->pravomoci kontrasignační (potřebuje spolupodpis předsedy vlády)- např. zastupovat stát navenek, sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy, vyhlašovat volby do PS a Senátu, jmenovat soudce, pověřovat a odvolávat velvyslance, udělovat milost a vyhlašovat amnestii
- **vláda** -vrcholný orgán výkonné moci
 - tvoří ji předseda vlády(premiér), místopředsedové a ministři
 - je odpovědná Poslanecké sněmovně
 - předsedu vlády jmenuje prezident, na jeho návrh pak jmenuje ostatní členy vlády, které pověřuje řízením ministerstev
 - po svém jmenování musí vláda získat důvěru Poslanecké sněmovny
 - PS může vláda kdykoliv během volebního období vyslovit nedůvěru – poté musí vláda podat demisi
 - vláda rozhoduje ve sboru – přijetí usnesení vlády je potřeba souhlas nadpoloviční většiny všech členů vlády
 - k provedení zákona je oprávněna vydávat nařízení
- **Státní zastupitelství** – zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení

JUSTICE

- **soudní moc** je vykonávána Ústavním soudem ČR a soustavou soudů
- soudy jsou nezávislé
- soudci jsou jmenováni prezidentem bez časového omezení (výjimku tvoří soudci Ústavního soudu ČR a jsou neodvolatelní)
- výkon soudcovské moci je neslučitelný s funkcí prezidenta, člena Parlamentu ČR atd.
- **Ústavní soud ČR** (sídlo v Brně) posuzuje jestli je dodržována ústavnost, nejsou porušována lidská práva a svobody a jestli přijatý zákon není v rozporu s Ústavou ČR a právním řádem
 - skládá se z 15 soudců jmenovaných na 10 let prezidentem republiky se souhlasem Senátu
- **Soustava soudů**- v ČR dvoustupňová
 - tvoří ji okresní soudy, krajské soudy, vrchní soudy (Praha, Olomouc), Nejvyšší soud ČR a Nejvyšší správní soud (oba v Brně)

VEŘEJNÁ SPRÁVA = úřady starající se o fungování a chod státu

- státní správa (ministerstva)
- samospráva (kraje a obce)

Státní správa

- zahrnuje oblasti, které je vhodné vykonávat a spravovat na celém území státu jednotně - např. pravidla silničního provozu, daně, sociální dávky

Samospráva

- obce, nebo společenské organizace
- územní (obce, kraje)
- zájmová (Svaz včelařů atd.)

Státní instituce = veřejné instituce odpovědné za realizaci rozhodnutí státu

- ČNB, Český statistický úřad, ministerstva, Senát Parlamentu ČR, Úřad vlády ČR, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, Úřad pro ochranu osobních údajů

Krajské a místní instituce (krajské, městské a obecní zastupitelstvo, rada, starosta, hejtman)

Obec

- PO, základní jednotka územní samosprávy, obce
- nad 3000 obyvatel – města
- statutární města – dále se dělí na městské části nebo obvody – v čele PRIMÁTOR, v jednotlivých částí obvodů pak STAROSTA
- občané obcí volí zastupitelstvo a nepřímo starostu a obecní radu
- **OBECNÍ ZASTUPITELSTVO** – je jako parlament – přijímá vyhlášky a nařízení, rozhoduje o rozpočtu, územním plánu a dalších závažných věcech, voleno minimálně 5 lidí na 4 roky, volí za sebe starostu a radu obce
- **RADA OBCE** – dala by se přirovnat k vládě – rozhoduje o běžných provozních záležitostech
- **STAROSTA** – něco jako prezident – zastupuje obec navenek, podepisuje předpisy, vyhlášky a nařízení vydané zastupitelstvem

Kraj

- vyšší územně správní jednotka, platí to samé co pro obce ale ve větším měřítku
- mezi orgány kraje patří:
 - krajské zastupitelstvo – voleno na 4 roky, jakýsi parlament
 - rada kraje – řídí kraj, vykonává jeho správu
 - hejtman kraje – volí ho zastupitelstvo kraje, zastupuje kraj navenek